

Resum

L'adolescència comporta tant entrades com sortides. Entrades en la vida activa, la religió, la ximpleria... sortides de la infància, de la família, de la bajanada, de la despreocupació... De manera que tothom parla de l'adolescent però ningú no s'orienta en aquest laberint. L'adolescència es teoritza per a enquadrar-la, comprendre-la, ajudar-la! Es prefereix el refugi de la teoria a l'enfrontament que, malgrat tot, és saludable per a l'adolescent. És saludable perquè l'adolescent es construeixi la seva història, els seus records. L'edat marca les etapes de la vida, però no el subjecte. El que ens ensenya la psicoanàlisi és que el subjecte no té edat, i que és, a qualsevol edat, en el seu context, responsable dels seus actes.

Paraules clau

Depressió, Esperança, Mirada, Passatge a l'acte, Pubertat, Sexualitat, Transferència

“¿Por qué me miras...?”

La adolescencia conlleva tanto entradas como salidas. Entradas en la vida activa, la religión, la tontería... salidas de la infancia, de la familia, de la bobería, de la despreocupación... De forma que todo el mundo habla del adolescente pero nadie se orienta en ese laberinto. La adolescencia se teoriza para encuadrarla, comprenderla, ¡ayudarla! Se prefiere el refugio de la teoría al enfrentamiento que, pese a todo, es saludable para el adolescente. Es saludable para que el adolescente se construya su historia, sus recuerdos. La edad marca las etapas de la vida, pero no al sujeto. Lo que nos enseña el psicoanálisis es que el sujeto no tiene edad, y que es, a cualquier edad, en su contexto, responsable de sus actos.

Palabras clave

Depresión, Esperanza, Mirada, Pasaje al acto, Pubertad, Sexualidad, Transferencia

'Why are you looking at me...?'

Adolescence involves entrances and leavetakings. Entrances into working life, religion, stupidity... leavetakings of childhood, the family, silliness, carefreeness... so that everyone talks about adolescents but nobody finds their way in this maze. There are theories of adolescence to classify it, understand it... and help it! Taking refuge in theory is preferred to confrontation, which despite everything, is healthy for the adolescent. It is healthy for adolescents to construct their own history, their own memories. Age marks the phases of life, but does not mark the subject. What psychoanalysis teaches us is that the subject does not have an age, and is responsible for his or her actions in context at any age.

Keywords

Depression, Hope, Look, Rite of Passage, Puberty, Sexuality, Transfer

Autor: Guy Briole

Article: “...Per què em mires...?”

Referència: Educació Social, núm. 29 pp. 15-21

Adreça professional: Hospital Val de Grace, París
guy.briole@wanadoo.fr

▲ Introducció

Per què em mires... tu, adult, tu, educador, tu, pare, tu, mare? Per què em mireu, vosaltres que em delegueu encarnar la imatge ideal; vosaltres que em feu el retret d'estar sempre en falta pel que fa a les vostres esperances i que em deixeu, amb el vostre immens amor, sense recursos en allò que pertoca al meu desig i al meu gaudi?

A l'adolescent, el seu cos lliurat a la mirada dels altres el torba. Se sent molest amb aquest cos recentment transformat per la irrupció d'allò real biològic que és la pubertat. A vegades, se sent avergonyit del seu cos que, després del període de latència, és sotmès al despertar pulsional.

Per la banda de l'adult, aquest cos és viscut d'una manera ambivalent. Ingrat o d'una bellesa perfecta, la imatge que el cos de l'adolescent li presenta de la seva pròpia joventut perduda no abasta mai l'ideal de la perfecció imaginària. A partir d'aquests missatge que li arriba de l'Altre en forma invertida, l'adolescent s'estimarà o es detestarà en aquesta imatge. Però, tant per a l'enamorat de la seva imatge com per a aquell que l'ataca, el risc és perdre's.

L'adolescent és l'adult de demà. Sobre ell es concentren les esperances per al futur. L'adolescent és una esperança per a demà. Però l'adolescent és també, per la seva infatuació captivant o desesperada, un temor avui. Aleshores, cal esperar. Els adults fan d'aquesta esperança secreta un imperatiu per a l'adolescent. Se'ls diu que són el futur, que han d'esperar. Allà on l'adolescent crida una figura paterna, se li proposa allò pitjor: l'esperança. Sobre aquest punt, hem de recordar l'advertència de Lacan a *Télévision*: "Sapigueu que he vist moltes vegades l'esperança, allò que anomenem els matins que canten, empènyer persones al suïcidi, simplement."¹

L'adolescent se suïcida, se'n sap la freqüència i la gravetat. Surt de la vida quan hi està entrant. S'oblida que allò que és al principi de la pulsio de mort és que l'èxit d'una realització en la vida del subjecte pot, alhora, confondre's amb el desig inconscient que s'acaba.

Es diuen moltes coses de l'adolescent; per exemple, que hi ha en ell un viver de problemes perversos o psicòtics. Dir que l'adolescència és l'edat d'entrada en la psicosi no és el mateix que dir que l'adolescència és psicotitzant.

Tothom parla de l'adolescent però ningú no s'orienta en aquest laberint

Després de tot, l'adolescència comporta tant entrades com sortides. Entrades en la vida activa, la religió, la ximpleria... sortides de la infància, de la família, de la banjada, de la despreocupació... De manera que tothom parla de l'adolescent però ningú no s'orienta en aquest laberint. Sobretot, el mateix adolescent que es troba allà balancejat amb els capricis de l'adult.

Aleshores, l'adolescència es teoritza per a enquadrar-la, comprendre-la, ajudar-la! Es prefereix el refugi de la teoria a l'enfrontament que, malgrat tot, és saludable per a l'adolescent. És saludable perquè l'adolescent es construeixi la seva història, els seus records.

La pubertat i la sexualitat

A aquest punt, hem de precisar que l'adolescència no és un tema freudià. Ni per a la Dora, ni per a la jove homosexual – en ambdues els problemes van aparèixer en l'adolescència–; Freud no va presentar la qüestió en aquests termes. Per a Freud, la qüestió no és la de l'adolescència sinó la de la pubertat. És allò que evoca en el text *Malaise dans la civilisation* (El malestar en la cultura) quan parla de la “maledicció en relació amb el sexe.”²

A allò que l'adolescent està confrontat és a allò que pot causar-li horror: la realitat de la seva condició sexuada. Els set vels que emmascararien aquesta realitat podrien declinar-se així: intel·lectualització, amor-passió, amistats particulars, anorèxia, toxicomania, rebel·lió, delinqüència.

“La sexualitat, més que donar sentit, produeix un forat en allò real”, precisa Lacan en el seu prefaci a *L'Éveil du printemps* (El desvetllament de la primavera) de Wedekind³.

Tot i que l'adolescència no és un concepte psicoanalític, hem subratllat que la pubertat porta a aquest període de la vida reajustaments importants. Aquests reajustaments són deguts a la molt neta repartició que s'ha d'acabar entre els objectes sexuals i els pares. És en aquest període que “l'objecte parental es veu definitivament condemnat com a objecte sexual.”⁴

S'ha d'afegir que la trobada amb l'Altre sexe és sempre traumàtic per la posada en joc de la castració del subjecte i la de l'Altre. Tanmateix, l'adolescència, a la sortida del període de latència, és el temps del traumatisme sexual per excel·lència, el de l'*apres-coup* freudià, aquell en què s'ajunta el qüestionament sobre el sexe i la mort.

Per a Moritz, el noi de l'obra de Wedekind és en un somni que li arriba “*l'éveil du printemps*”⁵. Ha somniat amb noies. Ho explica al seu amic Melcior, al qual admira. Moritz se sent incurable, rosegat per un mal interior que aconsegueix vorejar, durant un temps, amb l'escriptura de les seves memòries. Que Moritz, com tot adolescent, somniï amb noies, no per això se les fa més accessibles. La pubertat, que fa possible l'acte sexual, allunya encara més la realització per la culpabilitat i els fantasmes de repressió que suscita.

Per a Moritz, per tots costats, la mirada dels altres el desemmascara. Confrontat a un impossible que el sobrepassa, decideix suïcidar-se, sostreure's al món dels vius i a la seva mirada. Sense falles, un acte reeixit. És també un acte que participa del fet d'haver pres partit per no voler saber-ne res. Un saber que no vol ser sabut i que tracta de la castració del subjecte, un incompliment de la regla del *ben dir*.

A allò que l'adolescent està confrontat és a allò que pot causar-li horror: la realitat de la seva condició sexuada

Passatge a l'acte i *acting out*

L'humor toca a allò in formulable: la falla del llenguatge

Això ens porta a evocar la depressió de l'adolescent. En la depressió manquen també les paraules per a definir l'humor. L'humor toca a allò in formulable: la falla del llenguatge. Això s'accentua encara més amb la dificultat de l'adolescent per a parlar, especialment amb els adults. Aleshores, no és estrany que la depressió sigui confosa amb la reticència o que sigui reduïda –en la psiquiatria moderna– a la inhibició psicomotriu. La psiquiatria biològica respon aquí en comptes de l'adolescent que, com a subjecte, es troba exclòs.

Vet aquí l'alentiment promogut com a incontestable i quantificable. Però aquest enfocament troba el seu fracàs pels actes o passatges a l'acte que, particularment en els joves, apareixen per a desmentir-lo en els retorns, a vegades fulgurants, del subjecte a l'escena de la que va ser exclòs. El passatge a l'acte concerneix també a un impossible de dir. En efecte, el passatge a l'acte es desplega en porció al defecte en l'acte de dir.

El passatge a l'acte és un curt circuit del dir, un tancament de l'inconscient en el sentit d'un “no vull saber”.

Diferenciem tres tipus de passatge a l'acte:

- D'entrada hi ha el passatge a l'acte en la seva estructura depurada: l'Altre és exclòs. El passatge a l'acte no apunta l'Altre, sinó a separar-se'n. Per exemple, és l'acte suïcida amb el que l'adolescent abandona brutalment l'escena, sense prevenir i de manera radical.
- Al costat d'aquest passatge a l'acte pur, es pot localitzar el passatge a l'acte al qual el subjecte intenta, *apres-coup*, donar un valor d'acte.

És el cas d'un jove adolescent de 14 anys acusat pel seu pare, segons la denúncia d'un veí, de “*follar*” amb la seva germanastra al bosc. Han estat vistos. Se sent humiliat per aquesta mirada del veí. S'apodera d'un fusell, travessa la vorera i dispara sobre aquest home. Falla per poc, el seu pare va desviar el canó del fusell. L'adolescent vol que els gendarmes hi vagin, vol explicar-se, fer reconèixer la puresa de la seva germanastra. Vol que el seu gest, aquí passatge a l'acte, sigui reconegut com un acte. En comptes d'això, el pare comença un tracte financer amb el veí. Compra el seu silenci... Després d'això, en relació amb el seu fill, el pare no ha deixat de pagar: estudis fracassats, droga, alcohol, cures, advocats per a dos empresonaments per narcotràfic...

Avui, el pacient té quaranta anys i segueix la seva deriva. Pare i fill estan des d'ara sols. La seva lluita a mort continua...

L'*acting-out* és una crida a la interpretació

- El tercer cas seria el passatge a l'acte en què l'Altre està inclòs. És l'estructura de l'*acting-out*. L'*acting-out*, en efecte, és una demanda adreçada a l'Altre perquè se la tingui en compte; una modalitat de demanda d'ajuda. L'*acting-out* és una crida a la interpretació. Aquest mode de relació és freqüent

en l'adolescent: amb els seus pares, els seus amics, els seus professors. L'estructura de l'*acting-out* rarament és tinguda en compte en la seva dimensió de llenguatge adreçat a l'Altre. Amb l'adolescent es parla més de provocació, de desafiament, d'altivesa, d'inconsciència, de transgressió, de recerca de càstig... Subratllem que en aquest cas la qüestió està únicament situada del costat de l'adolescent, l'adult es retira de la relació. Per a l'*acting-out* se'n necessiten almenys dos. Dos és una bona xifra amb l'adolescent i és preferible situar-se com a interlocutor, fins i tot oposant-s'hi, abans que deixar-lo sol. Si no, serà aleshores quan sortirà de l'*acting-out* per a desaparèixer en el passatge a l'acte.

Escapar a la mirada

Tornem al punt que plantejàvem sobre la prevalença, en l'adolescència, del passatge a l'acte en la seva relació amb la mirada.

L'adolescent és sensible a la mirada. La mirada l'endevina, el veu a desgrat seu. Això pot fer símptoma. Davant d'aquesta mirada que el divideix, intenta escapar-se per a mantenir la seva integritat.

En alguns casos passa que el subjecte, per no consentir esborrar-se enfront de l'objecte mirada, es veu empès al passatge a l'acte.

Vet aquí una situació ben coneguda de la nostra pràctica amb els psicòtics, però també amb els adolescents quan el passatge a l'acte és en primer pla.

En aquest cas, el mode relacional passa, sovint, per la pregunta angoixada: "per què em mires? Què té la meva cara?"

"Què vols de mi?" seria ja una formulació més elaborada, la mirada velada en la demanda a l'Altre. Però, al més petit pas en fals, el cop de puny surt fins i tot abans que la pregunta hagi estat formulada.

La prevalença d'aquest objecte mirada i del passatge a l'acte s'evidencien en la següent vinyeta clínic:

"Per què tot aquest odi en la meua mirada inexistent?, t'estimo, et tinc por". És, segons un adolescent de 18 anys, la formulació *poètica* que adreça a la seva amiga de 17 anys després d'un passatge a l'acte violent: ell li va donar una bufetada per a parar la seva mirada.

Es coneixen des de fa un any. Tot i que és jove, beu regularment i pensa que en els moments en què està borratxo es presenta davant d'ella com una desferra. "És el que crec entendre en la seva mirada. Aleshores, jo pego per a escapar-me d'aquesta mirada en la que sento créixer el meu odi".

Per als dos és la primera trobada amb la sexualitat. No ha sortit massa bé i ell se sent molest davant la mirada que ella dirigeix al seu sexe. En resposta, i per a impressionar la seva jove amiga, li envia una revista en la que ha retallat els ulls dels personatges i dels animals. Arrenca els ulls de la seva granota de roba – el seu objecte transicional – i els hi dóna, dient-li “aquí tens els teus ulls”. Era això, o pegar-la una altra vegada.

Ha estat sempre sol, baralladís des de l'escola primària. Una mirada creuada, pega! L'únic company que va tenir al col·legi va ser un cec! L'horror va sorgir quan aquest amic va intentar suïcidar-se. Ell era allà, incapaç de reaccionar. No va tornar a trobar-lo, va augmentar el seu consum d'alcohol i va ser aleshores quan va conèixer la seva amiga.

És empès a beure per a escapar d'un somni que té des que era nen: “dos ulls que em miren i em fan retrets. És tot”. Tanmateix, vol afegir quelcom que li pesa i que no pot dir sense desviar la seva mirada. És una escena sexual amb el seu germà petit: “jo tenia 7 anys i ell 4, m'enfilava damunt d'ell pel darrere i després li demanava que em llepés el sexe”. On ho havia après? Només ho vaig fer una vegada perquè després vaig tenir por”. A la nit, vaig tenir aquest somni dels ulls.

Algunes sessions més tard, em comenta una conversa amb la seva mare: ell li va preguntar si, quan era petit, havia dormit a l'habitació dels seus pares. Pensava que jo li faria aquesta pregunta. La resposta va ser precisa: “mai”. Per contra, les repetides absències del seu pare feien que la seva mare el portés al seu llit... “Tenia por, sola. Això va durar només fins al naixement del meu germà”.

Aquest adolescent que beu i pega és també un alumne intel·ligent, culte i seductor. S'interessa per la poesia, la literatura, la música i ha descobert un interès recent pels textos freudians. M'interroga: “Vostè creu en aquesta història de l'escena primitiva?”

Ell està aquí!

Adolescència i transferència

L'edat marca les etapes de la vida, però no el subjecte. El subjecte no té edat

Per a acabar, voldria dir que l'edat delimita les etapes de la vida (infantesa, adolescència, adultesa, tercera o quarta edat). L'edat marca les etapes de la vida, però no el subjecte. El que ens ensenya la psicoanàlisi és que el subjecte no té edat, i que és, a qualsevol edat, en el seu context, responsable dels seus actes. Així, per al psicoanalista que rep una demanda, el criteri de validació no és en funció de l'edat. Està en funció de la posició del subjecte pel que fa al seu símptoma. Que aquest no faci de resposta per al subjecte, sinó de pregunta. És la condició d'una transferència possible.

Però en això hi ha un altre punt a plantejar: en la instauració de la transferència amb els adolescents s'hi esmuny sovint un tercer: la família, la institució. El terapeuta, sigui analista o no, no deixa de localitzar una implicació edípica en relació amb la família i amb els seus substituïts institucionals (escola, centre d'acollida, etc.) L'error seria, amb aquest adolescent, subratllar aquest punt produint un forçament de la transferència. L'*acting-out* és aleshores en l'horitzó, de la banda del terapeuta aquesta vegada.

Aleshores, qui demana, què i a qui? A vegades el terapeuta, sovint els altres: això és especialment veritable per als símptomes que s'expressen en l'escena social (fracàs escolar, toxicomanies, alcoholisme, trastorns del comportament). La demanda és, particularment en aquests casos, la d'altres que demanen una rectificació, una normalització de l'adolescent. "Que pari almenys això –la droga, per exemple- la resta no és important". Llevat que si para això, és la resta el que es converteix en insuportable. La qüestió està en una altra banda, i queda per escoltar el que el subjecte mateix té, eventualment, per a posar-se a la feina de l'anàlisi.

Així, si ens adrecem al subjecte i no al tipus d'edat, no existeix l'especialista de l'adolescència. En aquest domini, com en altres de la nostra pràctica psicoanalítica, l'especialització ha de ser interrogada d'allò que pot fer símptoma per als mateixos especialistes.

Acabo amb aquesta qüestió.

Guy Briole

1 Lacan, J., *Télévision*. Seuil éd. Paris, 1974, 72 p.

2 Freud, S., *Malaise dans la civilisation*. PUF éd. Paris, 1971, 107 p.

3 Wedekind, F., *L'éveil du printemps*, NRF Gallimard éd., Paris, 1974, 107 p.

4 id., *L'éveil du printemps*

5 id., *L'éveil du printemps*